

Zondag 17 oktober 1915 – enige editie

Nederlands-Vlaamse bijeenkomst.

De Nederlands-Vlaamse bijeenkomst, georganiseerd door de Haagse afdeling van het Algemeen Nederlands Verbond, heeft gisteren namiddag in de dierentuin plaats gehad, onder leiding van de heer Arnold Spoel en met medewerking van mevrouw Flothuis-Van Dommelen, mej. Nelly Burgdorffer, mej. Jolia Andreoli en mej. Bertha Reeser, benevens een mannenkoor en een “Roemeens zigeunerorkest.”

De bijeenkomst werd geopend met een korte welkomstrede van de heer Kiwiet de Jonge, de algemene bondsvoorzitter, die zegde, dat deze bijeenkomst welke geen ander doel had dan nadere kennismaking tussen Nederlanders en Vlamingen te bevorderen, indien zij slaagt, zal worden gevolgd door andere bijeenkomsten. Deze zullen een enigszins andere vorm hebben nl. de vorm, welke de bestuurders zich oorspronkelijk hadden gedacht ook voor deze bijeenkomst. Die bestuurders evenwel, zo zegde de voorzitter, worden ook al heen en weer geslingerd door de stormen rondom.

Na de rede van de bondsvoorzitter werden de Brabançonne en het Wien Neerlandisch Bloed gespeeld; het tweede lied werd meegezongen.

Later zong men nog de Vlaamse Leeuw en hoorde men verschillende Nederlandse – Hollandse zowel als Vlaamse – liederen en voordrachten, o.a. Guido Gezelle's De Slag der Gulden Sporen, voorgelezen door mevrouw Flothuis.

In oorlogstijd.

Men schrijft ons uit het Rijnland:

Na veel moeite is het nu eindelijk gelukt een bezoek aan Gent te brengen! Dat is werkelijk niet eenvoudig en het heeft nu bijna twee maanden wachten gekost.

Men begint dan met een bezoek bij de gerechtelijke politie om een bewijs, dat men in de bedoelde stad woont en in politiek opzicht “zuverlässig” is. Tevens verkrijgt men er de nodige wenken, hoe het verzoekschrift aan het generaalcommando te Munster moet worden ingeleed. Dat bewijs gaar met de voorgeschreven pas en het verzoekschrift naar Munster. Hier wordt allereerst onderzocht of de kommandantur in Gent bezwaren heeft en dan volgt de beslissing.

Maar daar zo’n generaalcommando meer te doen heeft dan over zulke dingen te beslissen, gaat alles heel, heel langzaam en ik had dus mijn reis naar het Vlaamse land geheel en al opgegeven. Tot ik op een goede dag werd uitgenodigd op een bepaald uur bij de gerechtelijke politie te verschijnen. Mijn zoon, die de “Verladung” van de politieagent in ontvangst neemt, brengt het met een bedrukt gezicht bij me. Ik maak het open, lees, en lees nog eens. Aan Gent denk ik natuurlijk helemaal niet meer en zorgvuldig raadpleeg ik mijn zonderegister, of daaronder iets te vinden is, dat mij in ongewenste aanraking met de gerechtelijke politie kan brengen. Neen, dat is niet het geval! Ik kijk mijn krantenstukken door, want het is oorlogstijd en hoewel men hier vrij gematigd tegenover de buitenlandse politiek is, zou het toch kunnen zijn, dat een zenuwachtig ambtenaar aan iets aanstoot nam. Dus neem ik op het bepaalde uur mijn kranten onder de arm en bereid me voor op mijn eerste aanraking met de gerechtelijke politie.

Nu, bij de commissaris behoef ik niet lang op de ontraadseling te wachten, er wordt me dadelijk medegedeeld, dat ... mijn “Passierschein” aangekomen is. Ik onderteken het stuk, krijg mijn pas

terug en verneem, dat het tevens ingeleverd bewijs in Munster blijft, totdat ik de "Passierschein" ginds heb ingeleverd.

Een scherpe controle dus, die onderweg genoeg herhaald wordt. Te Herbesthal in het station en daarna nog eens in de trein, te Brussel, te Gent en dan bij het verlaten van het station nogmaals.

's Nachts is er in Herbestal een levendig militair gewoel. Talloze soldaten en officieren, van een 10-daags verlof terug, gaan met luid klinkende stappen door de stationsgangen, en bij het passeren der controle komt men haast in het gedrang tussen de vele ransels en aan de schouder bengelende geweren. En terwijl men in Duitsland in de trein enige wagens voor militairen reserveert, was het hier juist omgekeerd. Er waren een paar wagens voor "Zivilisten" beschikbaar, waar hier en daar iemand in een burgerpakje zat, zorgvuldig van de soldaten gescheiden.

Dat speelt me wel, want het is meestal heel interessant, die verhalen van verlofgangers te horen. Ze vertellen onder elkaar hun wedervaren thuis, met soms grappige gebeurtenissen en gaan, hoe vreemd het moge klinken, meestal graag naar hun regiment terug, dat hun tweede thuis is geworden. De vele uren van gevaar hebben de manschappen hecht verbonden en menigeen beschuldigt zich, rustig in de familiekring te zitten, terwijl zijn kameraden wellicht alle hulp nodig hebben.

Te Gent, in het station Sint-Pieter, was ik de enige burger, die uitstapte. Het was twee jaar geleden, dat ik hier op het toenmaals nieuwe station was. Toen ging ik met de Groeninger Wacht naar Ingoogem, om de grijze priesterdichter te huldigen. Onze trein, propvol met zingende, enthousiaste Vlamingen en luid klinkende Vlaamse Leeuwen. Onderweg die treinen van elders, de Antwerpenaars, de Bruggenaars, de studenten van Leuven,

stormachtig begroet met vele “vliegende blauwvoeten”. En bij het horen van die stedennamen dacht ik onwillekeurig aan boeken van Conscience, in mijn jeugd gelezen, het triomfantelijk noemen van al die hulpkrachten, van heinde en ver getogen om Vlaamse belangen te behartigen. In Ingooigem die prachtige vaandelgroep, fier uitwaaiend in de warme zonneschijn, kleurrijk heersend boven de vruchtbare landouwen.

En op de avond van die merkwaardige zondag de manifestatie te Gent, het luidruchtig trekken door de straten, opgewonden als die Gentenaars waren over de verfranse wereldtentoonstelling, waarvan ze zich eerst gouden bergen voorgesteld hadden ... Dat lijkt nu langer dan twee jaar terug, heel lang zelfs! In het vroege ochtenduur het gewone beweeg van een ontwakende stad, veel melkwagens met de geelkoperen kannen, hondenkarren, hier en daar een agent met een slaperig gezicht. Daarnaevens een enkele Duitse officier, haastig naar de kazerne stappend, wat soldaten in nonchalante zondagsstemming, even grijze legerauto's, die de Vlaamse straten doen dreunen.

Als het wat later wordt, vermeerderd het militaire element. Een enkele uhlanenpatrouille rijdt door de straten, de aflossing der wachten rukt met stramme bewegingen aan, veldpostwagens rammelen heen en weer. Troepen infanterie keren luid zingend van het exercitieveld terug en als ze een officier voorbijgaan, schalt het commando “Achtung! Augen links!” De benen vliegen in de hoogte en met dreunende voetstappen gaat het in parademars verder.

Tussen dit militair gedoe gaat het burgerlijke leven de gewone rustige gang. Het lijkt, oppervlakkig gezien, of men hier reeds aan de Duitse bezetting gewend is, of die veldgrauwe soldaten er altijd geweest zijn. Het grijs van hun uniform past bij het grijs van de oude gebouwen uit Vlaanderens bloeitijd.

Bitse opmerkingen en dreigende blikken, zoals bv. te Brussel, bemerkt men er geheel niet. Soldaat en burger schijnen er naast elkaar te leven zonder dat de een de ander wil hinderen. In de arbeidersbuurten ziet men zelfs landstormers goemoedelijk aan de deur zitten met wat Vlaamse burens om zich. In de trams, die – wat allesbehalve voor gebrek onder de bevolking pleit – bijna steeds vol zitten, bevinden zich burgers en soldaten naast elkaar, zonder dat men iets van animositeit kan merken.

Een Vlaamse vriend bevestigde me dat, en zegde ook tevens de verklaring. Men had zoveel lelijks en schandelijks van de Duitsers verteld, dat door het dagelijks zien van die rustige soldaten, onder een uiterst strenge discipline levend, noodzakelijk een reactie moest volgen. Men vertelde elkaar wel geheimzinnig van Duitse generaals, die zich doodgeschoten hadden, en zo meer, maar eerlijk kwam men er voor uit, dat tijdens de bezetting geen misgrepen waren voorgevallen en dat de militaire organisatiegeest zich hier en daar gunstig deed gelden.

Toch is die rust te Gent maar schijn. In de vertrouwde kringen der Vlamingen heerst onrust en ongerustheid. De klokke Roeland, symbool van de stad der Artevelde, is gebarsten. Tegenover vreemden spreekt de Vlaming Frans, in elke winkel ben ik in het Frans aangesproken. Vlaams spreken tegenover vreemden doet het vermoeden wekken, dat men Duitsgezind is.

En nu zijn er Vlamingen genoeg, die in stilte dromen van een Groot-Vlaanderen, aangevuld met de nog Vlaamssprekende landen, vroeger door Frankrijk in de eeuwenlange strijd aan Vlaanderen ontfroefd. Doch wie enigszins afhankelijk is, waagt het niet, zijn gevoelens openlijk uit te spreken! Er bestaan zwarte lijsten. In de binnenkamers – niet hoorbaar voor de Duitsers – wordt gedreigd met de terugkeer der verbonden legers, die elke veertien dagen verwacht

wordt. Men herinnert aan de verwoestingen, in de aanvang van de oorlog, in de Duitse winkels aangericht en voorspelt min of meer duidelijk het einde van de Vlaamse Beweging. De inwendige spanning is er zo groot, dat men opzettelijk de Duitse verordeningen overtreedt en met een paar dagen verblijf in de gevangenis zijn goede trouw wil bewijzen. Krasse staaltjes werden mij daarvan in Vlaamse vriendenkringen verteld!

Zakenmensen vooral bevinden zich in een lastig parket. Geld kan men in deze benarde tijden goed gebruiken en de Duitse soldaten, die van het front terugkeren, waar ze in de verwoeste streken niets met hun soldij wisten te beginnen, brengen rijkelijk geld in omloop. Maar ondanks dat zijn ze geen graag geziene gasten! Duitsers in de winkel maakt iemand verdacht, een gesprek met een Duits nog veel meer. Aan de andere zijde kan een winkelier, die weigert aan een Duitser te verkopen, in conflict komen en zo leeft men hier in een eeuwig dilemma, dat zwaar drukkend op het Vlaamse land rust. Fransgezind mag en moet men zijn. Duitsgezind niet en het Vlaams dreigt in deze strijd tussen deze twee groten deerlijk in de knel te geraken.

Uit Gent.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De etappe-inspecteur (er blijkt een nieuwe titularis te zijn: luitenant-generaal von Unger) maakt het volgende bekend:

Om moeilijkheden te vermijden, voortspruitend uit het terzelfder tijd bestaan van Duitse en Belgische tijd, hebben de Duitse overheden sedert november 1914 vastgesteld dat de Duitse tijd (midden-Europese tijd) alleen gebruikt zou worden voor betrekkingen met het publiek. Dit voorschrift is tot nu toe door de Belgische bevolking nog niet voldoende in acht genomen. Daarom beveel ik hetgeen volgt:

1. Alle publieke uurwerken moeten de Duitse tijd aangeven.
Worden beschouwd als publieke uurwerken niet alleen die, welke op torens, in straten of pleinen zich bevinden, maar ook alle uurwerken in plaatsen voor het publiek toegankelijk, als publieke instellingen, paleizen van justitie, winkels, koffiehuzen, hotels, enz.
2. In geen enkele bekendmaking mogen toevoegsels als: h. a. (heure allemande), h. e. c. (heure de l'Europe centrale) en dergelijke worden opgenomen.
3. Alle publieke diensten, zoals tramwegen, enz. hebben hun dienstregeling uit te geven volgens het Duitse uur en hieraan de hand te houden.
4. Elke inbreuk op deze politieverordening zal bestraft worden met boete tot 1000 mark of gevangenis tot zes weken. Voor de publieke gelegenheden zijn de bewindvoerders, voor de markten de gemeentelijke overheden verantwoordelijk.

De Bien Public schrijft: Een aanplakbiljet te Harelbeke bij Kortrijk zegt dat de Duitse overheid werklieden voor arbeid aan de wegen gevraagd had en 29 inwoners zich hadden aangemeld, nadat hun beloofd was een schriftelijke verklaring waarin stond dat zij niet vrijwillig maar op formele rekwisitie werkten, dat zij met gereed geld betaald zouden worden en dat zij niet voor militaire werken zouden gebruikt worden. Op de vastgestelde dag kwam er niemand werken. De gemeente is verantwoordelijk gesteld en de volgende straffen zijn bij aanplakking bekend gemaakt.

1. De bedoelde werklieden worden naar Duitsland gezonden, om daar tot het einde van de oorlog te blijven.
2. Het is aan het Hulp- en Voedingscomité van Kortrijk verboden nog iets naar Harelbeke te zenden.
3. Alle taplokalen worden gesloten, uitgezonderd één, dat voor de militairen zal geopend blijven.

4. Van 4 uur 's namiddags tot 7 uur 's morgens mag niemand zijn huis uitgaan, behalve geestelijken, geneesheren, veeartsen en vroedvrouwen.
5. Alle paspoorten der inwoners moeten terug worden gegeven. Elders zullen er geen naar Harelbeke worden uitgegeven; briefverkeer is verboden.
6. De gemeente zal nog binnenkort tot een boete veroordeeld worden.

Alle overtredingen zullen volgens de krijgswetten gestraft worden.

Naar ik verneem is aan de stad Lokeren een soortgelijke straf opgelegd, waarover bijzonderheden echter nog ontbreken.

Antwerpse kiekjes (van onze correspondent Emanuel de Bom).

Antwerpen, 14 oktober.

Het Groen Kerkhof.

U zegt?

Ik zeg: het Groen Kerkhof, want een Antwerpenaar van onvervalsten bloede noemt het haast nooit met de officiële naam Groenplaats. Het is waar, men praat nu ook al veel van Place Verte, die vertaling, ten behoeve van de vreemdelingen. Een Sinjoor, die niet ontworteld is, spreekt nooit dan van het Groen Kerkhof. Want, tot voor honderd jaar, en minder, was het daar immers nog het kerkhof naast de kathedraal.

Dat plein is ... het Antwerpse forum. Daar klopt, ten aanzien van onze eeuwige toren, het hart der stad. Het lichaam verwarmd door de milde najaarszon, die door het vergelend lover haar stralen schiet,

rusten daar nu op de banken de goedige vaders en moeders,
ook de jonge vrouwen met de zuigelingen – hoop der toekomst.

Want Antwerpen heeft wel nooit meer op een provincieplaats
geleken, dan het nu doet. Bestonden er geen krantenverkopers, was
er geen “Nieuwe Rotterdammer” meer en zijn talrijke concurrenten
die ons kost wat kost op de hoogte willen houden van de miserie van
de tijd, dan zouden we ons hier in de stille tijd van Albrecht en
Isabella wanen ...

De Schelde ligt daar, nu ja ... het klassieke woord moet er nog eens
uit, hetwelk ik eens in een gids voor Antwerpen bewonderde ... “als
een dood kapitaal”. Niet meer, op de stroom, de loeiende roep van
de overzetboten, die naar de eindeloze horizonten trekken; over de
straten geen natiepaarden meer, voor platte wagens gespannen met
koopwaar uit alle oorden der wereld; geen gedraag en gerots en gerij
meer van ijverige handelslui, tuk op de eerlijke winst. Wisten we,
helaas, niet beter ... we zouden het een idylle noemen ... maar, het is
een schijnbeeld, een fantasmagorie. Wij doen een doodgevaarlijk
tukje, in schijn is de zieke wat aan het rusten, maar de dokter tast
onze pols af, en volgt met angst op zijn horloge de kloep van ons hart,
en hij is niet zonder vrees voor de hoge koorts ...

Het is waarlijk stil als een zomernamiddag in een provincieplaats.
Vroeger kon ik er over schrijven als volgt:

“Het Groen Kerkhof is misschien maar een eeuw oud, en in zijn
tegenwoordige vorm nog jonger. Maar het blijft niettemin, of is
veeleer geworden de karakteristieke plaats van onze stad. Zo staat
op alle prentbriefkaartjes: “La Place Verte, la Cathédrale et la Statue
de Rubens!” Alle “Souvenirs d’Anvers” hebben haar bedacht.

Het is dan ook een enig hoekje. Om welke tijd ge er ook komt, steeds is de aanblik er anders, immers leven en beweging, en, naar de stand van zon of maan, wemelend van kleur of groezelig van donkere schimmen.

Het decor van de Lievevrouwetoren in de achtergrond is natuurlijk de grootste bekooring ervan. De plaats staat vol beplant met bomen, wiens loof overdag een schaduw biedt aan luierende ouwe pekens en moederkens, aan kindermeiden, aan slenterende gasten zonder werk, ook soms aan een blauwgebrilde Engelse miss, die vol geestdrift opziet naar de toren of naar de Master of Art, Pieter Pauwel Rubens, wiens hoofd, met diplomatisch uitgestoken rechterarm en goedmoedig gebaard gezicht, de Antwerpse kindertjes schijnt te zeggen: "Zie, zo hoog ben ik geklommen, doe het mij maar eens na!" En de kinderen proberen het dan ook: ze klauteren omhoog aan Rubens' voeten ...

Voor het standbeeld van Rubens heeft men in de laatste jaren een concertkiosk gebouwd in een nieuwsoortige stijl, vrij duur geloof ik, en op verre na geen meesterstuk, maar hij verknoeit toch niet al te erg de plaats waarvan de grote lijnen nog steeds overheersen.

De vorm van de plaats is een groot vierkant, en het is wonder hoe die moeilijke vorm helemaal niet misstaat. Het ligt hem aan het prachtig decor van de toren, en aan de vrij hoge huizen langs de drie andere zijden.

Men moet het Groen Kerkhof zien o.a. 's zaterdags avonds, als een militaire of andere kapel er concerten geeft, harmonie of fanfare. Dan lopen de jongens en meisjes van de omliggende kwartieren daar te hoop om te vrijen, de meisjes blootshoofds – vele dragen nog sporen van de Spaanse overheersing op hun bruine gezicht met de kleverige donkere lokken – de jongens woest en meestal zwijgzaam;

meestal alles apart, volgens ouderdom en geslacht. Al de naaistertjes van Antwerpen geven elkaar daar rendez-vous. En de oudere, gezette Antwerpenaars, zitten pintjes te drinken aan de deuren van de grote koffiehuisen. Café Français, Café Suisse, Taverne Alsacienne, enz. enz.

Daar zitten ze, tafel aan tafel, de zware Antwerpse natiebazen, met moeder de vrouw, blozend van de warmte, en voor zich op tafel de potten pils of glaasjes purperrode groseille, terwijl de kwajongen, die is mogen meegaan, gulzig aan moeders glas lebbert. Door al dit volk krioelen de venten van “wa noten of eieren, vrienden?”, mooie Italiaanse meisjes, in kleurige kleertjes, dringen door het gewoel en bedelen met lachende monden om een cent, terwijl een mechanische orgelpiano de oren vol Verdi tinkelt of op golven van extase de Cavalleria Rusticana-melopee doet ruisen.

Op zondagmorgen is het weer iets anders, dan gaan de Antwerpse burgerfamilies, piekfijn afgeborsteld, de man met gepunte knevels en hoge boord, vrouw en dochters met ronkende rokken aan en hoeden met pluimen op naar de hoogmis ter kerke. En het is een wereldtentoonstelling van kostuums en van fraaie jonge dochters, op die beminlijke leeftijd als wanneer hun ogen van de bruidegom die komen moet, schijnen te dromen. De jonheeren op hun zondags, staan dan ook in groepjes onder de bomen te wandelen, nabij de fleurige bloemenkramen, zij zetten een borst op en doen buitengewoon onverschillig, maar zij loeren ijverig ... naar de Dulcinea, die, helaas, als door een zware verschansing, beschermd is door de statige, stijf in de zwarte zijde gegespte, toekomstige schoonmama ...

Dat Groen Kerkhof heeft al zoveel idylles zien worden – en sterven. Wie vertelt er wat daar afgesproken en bedisseld werd, door verliefde gemoederen, wie herhaalt u de plannen, daar gesmeed

door jonge scholieren, en wie verpraat er wat de oude mensen – levende in “hun jonge tijd” – al bijeen hebben gekeuveld over de boze wentelingen der nieuwe getijden die nu zijn? Hier trokken alle stoeten voorbij, hier manifesteerden de heetbloedige politiciers, hier werd de Rubenscantate van Peter Benoit uitgevoerd, terwijl hij, de toondichter, als een veldheer op een verhoog prijkte, vlak tegenover Peter-Paul Rubens, en een heel leger van zangers, vrouwen en meisjes, mannen en knapen en honderden strijkers, blazers, zuigers, fluiters en klokluiders in beweging bracht. Hier is het hart van Antwerpen, waarlijk, hier is alles echt en onvervalst, zoals de goede schutsgeest van Antwerpen, de Toren, en die andere goede genius Rubens. En zoals ook het volk hier nog is.”

... Maar dat is het verleden, zoals ik het beleefde in 1906, en men kan er niet zonder een diep heimwee terug aan denken. Wanneer keert weer de tijd van de blijde rumoerige volksvreugde? Wanneer wordt het “Groen Kerkhof” weer de levendigste plaats, het forum, van Antwerpen?

Vanochtend, als iedere morgen, liep ik er over, en wat me al enige dagen lang intrigeerde, daar zag ik weer onder de bomen, niet ver van de bloemenkramen, datzelfde compacte groepje staan van inboorlingen, in ondoordringbare massa samengetroeft: dat eiste een verklaring. Ik begon de bestorming van dat fort van lichamen: lag daar iemand “van zijn zelve”, en, zoals dat hier meer gebeurt, drongen die tientallen nieuwsgierigen daar rond tot grote schade van de ongelukkige? Was het een onnozels hondje of een verloren gelopen kat, door een dierenvriend in bescherming genomen? Was er weer een bericht uit de hemel gevallen, dat tijding bracht en troost en hoop? Was al die belangstelling voor een dode mus, of stond een kwakzalver of een goochelaar daar met kunstige predicatie voor een groep gelovigen zijn waar op te solferen?

Neen ... met de kracht van mijn ellebogen was ik er in geslaagd, de berg van menselijke ledematen uiteen te brokkelen; heel laag tegen de grond, op een vrouwenstoeltje, zat een allersimpelst, alleraandoenlijkst bleek en teergebouwd manneke; met een beenderige kop, en een bril op; in zijn hand ... een fijn kwastje, voor zich op een schildersezeltje, en daarop een opgespannen doekje; met eindeloze zorg pierde hij al wat hij kon om op dat hoekje het zeer aandachtig gekonterfeite beeld van onze Toren te doen herleven ... Was zoiets in vreedestijd denkbaar op deze plaats?

En weer altijd hij, onze Toren! Vervolgt hij me niet dag en nacht, dat palladium van onze vrije schoonheid, onze enige eeuwige:

Toujours lui, lui toujours!
Ou brûlante, ou glacée,
Son image sans cesse ébranle ma pensée ...

Gij, vrienden uit de Scheldestad, die thans als bannelingen verwijlt in verre streken, voelt ge, voelt ge niets in u opengaan, voelt ge niet de oude liefde in u wenen?